

Xabier Mendiguren Bereziartu

2003-2007 aldirako III. Plana

Jaurlaritzaren Kontseiluak uztailaren 27an onartu zuen 2003-2007 aldirako Plana. Planak hitzez hitz errepikatzen du maiatzean Kultura Sailak aurkeztutako zirriborroa, eta Kontseiluak hedabideen bitartez helarazitako irakurketak, iritziak, ez du inolako eraginik izan egitasmo ofizialean, aldakuntzarik izan ez den heinean. Espero dezagun planaren inplementazioan zorte hobea izango dutela egindako proposamen eta eskariek.

Gogora dezagun Plan hau eta aurrekoa ia berdinak direla eta aurrekoak gabezia nabarmenak zituela diseinuan eta huts handiak inplementazioan, eta ez dituela hizkuntza inplementaziorako gutxiengoak diren emaitzak lortu.

Euskalgintzak beti egin dion kritika nagusia honako hau da: langile multzo batek hizkuntza eskakizuna betetzea duela ardatz, baina erabileraren inguruko neurriak ez direla aurreikusten Administrazioa euskalduntzeko planetan.

Planaren diseinua aztertuta, eta aurreko aldiak erakutsi digunari erreparatuz, hainbat ondorio atera daitezke. Plan honen helburu eta jarritako bitartekoen artean ez dago loturarik.

Baina ikus ditzagun plan honen hutsune nagusiak:

- 1996ko biztanleriaren erroldak emandako emaitzen arabera finkatuko ditu derrigortasun indizeak (alegia, %40,74) eta ez 2001ekoak emandakoen arabera (%44). Gizartean euskalduntzeak aurrera egin badu ere, Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazioak ez dio horri erantzuten.

- Funtsean plan hau eta aurrekoa (1998-2002 aldiari zegokiona) berdinak dira alderdi guztietan.

- Aldi hau amaitzen denerako langileen %81 inguru adinagatik salbuetsita egongo da. Hizkuntz Eskakizuna frogatzeko adin muga 45 urtetan jartzen jarraitzeak bete-betean oztopatzen du planaren garapena.

- Plan honetan, aurrekoan bezala, politikariek eta goi-karguek tokian tokiko planak dinamizatzeko ardura dute, baina ez da ezer zehazten lan horretan dagokien ait-zindaritzaz edo euskalduntzen nahiz euskaraz lan egiten dagokien arduraz.

- Dagokien hizkuntz eskakizuna eskuratu arren eguneroko lan jardunean erdara hutsean lanean diharduten langileek euskarazko trebetasuna galtzeko arriskua aipatzen da.

- Gizarte eragileak jarraipen eta kontrol organoetatik kanpo uzten dira. Gizartearen babesia bilatzen ez duten egitasmoez oztopo nabarmena izaten dute bere helburua erdiesteko.

- Helburuak eta horietara iristeko urratsak ez datoz elkarrekin bat. Urratsak aitortutako helburuetara iristeko apalegiak dira alor guztietan.

- Ebaluazioak, neurketak, jarraipenak... aipatzen dira, baina ez da ezer aipatzen jarraipen lan horrek ekarritakoak prozesuan txertatzeko egin beharrekoaz.

- Osakidetza edo Ertzaintzak plan honetatik kanpo egoten jarraitzen dute, eta aurreko planetik honetara eragin eremuei dagokionez UTAP delakoa (Ertzaintza laguntzeko unitate teknikoa) kanpo utzi dute oraingoan inolako azalpenik eman gabe.

- Erakunde autonomoei eta kontzesiopean diharduten enpresei egiten zaien hizkuntz eskakizuna arindu egiten da, gutxieneko derrigortasun indizeari egiten zitzaion aipamena ezabatu baita.

Euskadiko Erkidegoaren Estatutu Politikoaren proposamenaz

2003ko urriaren 25ean aurkeztu zuen Eusko Jaurlaritzak Eusko Legebiltzarrean *Euskadiko Erkidegoaren Estatutu Politi-*

koaren proposamena. Testu hori une hauetan Legebiltzarrean eztabaidatu da eta Kontseiluak hari buruz duen iritzia jakinarazi du, bertan parte hartzen duten alderdiei eskari zehatza eginez: euskararen normalizazioaren mesedetan, aintzat har ditzatela hemen egiten diren proposamenak.

Kontseiluak euskarari dagozkion atalak arretaz aztertu ditu eta uste du euskararen normalizazioa lortzeko eta hizkuntz eskubideak babesteko testu horrek dioena baino proposamen ausart eta eraginkorragoa behar dela. Euskararen normalizazioa errealitate bilakatzeko hizkuntz politika definitu beharra dago.

Gainera, oinarrizko arau izateko sortuko litzatekeen estatutu batek hasieratik finkatu beharko lituzke oinarri berriak hizkuntzari dagokionez.

Testuinguru horretan esan behar da estatu espainiarreko marko juridiko politiko berean, beste leku batzuetan hizkuntzaren estatus legalean aurrerapen nabarmenak egin dituztela. Katalunian hizkuntz eskubideak betetzeari begirako neurriak onartu dituzte Katalanaren Lege berrian: he-dabideetan eta zinema aretoetan kuotak jarritz eta merkataritzan hizkuntz eskubideak errespetaatzeko neurriak arautuz, esate baterako.

Kontseiluaren kezka areago doa, ez baitago aurrerapauso nabarmenik 1978an onartu zen Gernikako Estatututik oraingo estatutu proposamenera, 25 urte pasatu diren arren. Hona hemen bien arteko alderaketa:

Gernikako Estatutua (1978)

6. artikulua

1. Euskarak, Euskal Herriaren berezko hizkuntza denez, hizkuntza ofizialen maila izango du Euskal Herrian gaztelaniarekin batera eta guztiek dute bi hizkuntzok ezagutzeko eta erabiltzeko eskubidea.
2. Komunitate Autonomoko Erakunde komunek Euskal Herriko egoera sozio-linguistikoaren nabardurak kontuan izanik, bi hizkuntzen erabilpena bermatuko dute, berorien ofizialtasuna erregula-

Estatutu proposamena (2003)

8. artikulua.- Euskara

1. Euskara, Euskal Herriaren hizkuntza propioa, hizkuntza ofiziala izango da Euskadin, gaztelania bezala, eta bertako biztanle guztiek dute hizkuntza biok jakiteko eta erabiltzeko eskubidea.
2. Euskal instituzioek, aniztasun sozio-linguistikoa kontuan hartuz, hizkuntza bion erabilera bermatuko dute, bion ofizialtasuna arautuz, eta beren ezagutza ziurtatzeko behar diren neurri eta baliabideak

tuz, eta berorien ezagutza segurtatzeko behar diren neurriak eta metodoak erabaki eta baliaraziko dituzte.

3. Hizkuntza dela-eta, ez da inor gutxietsiko.

4. Euskarari dagozkionetan, Euskaltzaindia izango da erakunde aholku-emaile.

5. Euskara beste euskal lurralde eta komunitate batzuetako ondarea ere izanik, erakunde akademiko eta kulturazkoek beroriekin izan ditza-keten harreman eta loturez kanpo, Euskal Herriko Komunitate Autonomoak eskatu ahalko dio espainol Gobernuari lurralde eta komunitate horiek kokaturik daudeneko Estatuekin itunak eta komenioak egin ditzala —edo eta hala behar izanez gero Gorte Jeneralei horretarako eskabidea ager dezan, berareuk hura onartzeko—, horretara euskara zaindu eta bultza dadin.

35. artikulua

1. Magistratu, Epaikari eta Idazkarien izendapena Botere Judizialaren eta Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiko Lege Organikoetan aurreikusten den bezalaxe egingo da, Euskal Zuzenbide Forala eta euskara ezagutzen dutenei lehen-tasuna emanez, izatasuna eta auzotasuna dela eta, salbuespenik egin gabe.

3. Bere eremuan Komunitate Autonomoari dagokio Justizi Administrazio zerbitzuko pertsonala eta bere funtzionamendurako behar diren medio materialak eta ekonomikoak hornitzea. Botere Judizialaren Lege Organikoak eskubide hori Gobernuaren eskutan uzten duen hitz beretan, pertsonala hornitzeko sistemetan Euskal Zuzenbide Forala eta euskara ezagutzen

bideratu eta arautuko dituzte.

3. Inor ere ezin izango da hizkuntza dela-eta diskriminatu.

4. Euskarari dagozkionetan Euskaltzaindia instituzio aholku-emaile ofizial da.

5. Euskara beste euskal lurralde eta giza talde batzuen ondare den aldetik eta erakunde akademiko eta kulturakoak izan ditzaten harreman eta loturez gain, Euskadiko Erkidegoak lurralde eta giza talde horiekin kulturazko harremanak bideratzeko itun hitzarmenak izenpetu ahal izango ditu, euskara zaindu eta bultzatze aldera.

27. artikulua.- Aginte Judizialaren gobernuua. Euskal Kontseilu Judiziala

2. Euskal Kontseilu Judizialak izendatuko du Euskadiko Auzitegi Nagusiko lehendakaria, eta kontseilu horri dagozkio, halaber, epaitegiak eta auzitegiak ikuskatzeko ahalak, baita Euskadiko Erkidegoan Aginte Judizialari eragiten dioten gaietan kontsulta eta txostenak egitea ere. Era berean, Euskal Kontseilu Judizialari dagokio Aginte Judizialaren Lege Organikoan finkatutako oinarritzko eta funtsezko irizpideekin bat etorritz Eusko Legebiltzarreko legeetan xedatutakoa aplikatzea, Euskadiko idazkari, epaile, magistratu eta fiskalen hautaketa, hornidura, karrera, prestakuntza, diziplina-araubide eta ordainketei dagokienean, kontuan hartuta, ondorio horietarako, euskal zuzenbidea eta

dutenei lehentasuna emango zaielarik.

euskara jakiteak duen lehentasuna.

47. artikulua.- Hezkuntza eta kultura arloko politikak

1. Euskadiko Erkidegoaren eginkizuna izango da oinarritzko eskubide eta betebeharren garapen konstituzionala, ondorengo arlootako araubide juridikoaz ari garela: hizkuntzen erabilera, adierazpen- eta komunikazio-askatasuna, hezkuntza eskubidea eta irakaskuntzako askatasuna.

67. artikulua.- Kanpo-ordezkaritza

3. Euskadiko Erkidegoak zuzeneko ordezkari-tza eduki ahal izango du haien araubidearen arabera kide izateko eta parte hartzeko aukera ematen duten nazioarteko erakunde guztietan, eta bereziki hizkuntza, kultura, bake, giza eskubideen defentsa nahiz lankidetzaren garapen iraunkor eta ingurumenarekin zerikusia dutenetan.

Bi testuak erkaturik, garbi ikusten da proposamen berrian ez dagoela aurrerapausorik eta lehengo testuko punturen bat edo beste lausoago gelditzen dela; horregatik, eta oinarritzko legeak gaur eguneko errealitatera egokitze-ko premian oinarriturik, honako proposamenak egin ditu Kontseiluak estatutuan jasoak izateko:

1. Euskara, hizkuntza europarra, Euskal Herriko berezko hizkuntza da. Euskararen erabilera gizarteko maila guztietara hedatuko da.

2. Euskara ofiziala izango da eta lehentasunezko estatusa izango du. Era berean, Europako hizkuntza den neurrian, European ere ofiziala izateko urratsak egingo dira.

3. Herritar guztiek dute euskara ezagutzeko betebeharra eta erabiltzeko eskubidea. Hortaz, administrazioak be-
launaldi berriak euskaldunak izango direla ziurtatuko duen hezkuntza sistema antolatuko du eta bitartekoak jarriko ditu herritarrek euskara lehenbailehen eta doan ezagutu

dezaten. Era berean, etorkinei ere, iritsi ahala, euskara ikasteko bidea emango zaie.

4. Gaur egungo egoera diglosikoak sortzen duen desoreka soziala gainditzeko epe eta helburu zehatzak izango dituen hizkuntz politika eta corpus juridikoa ezarriko dira.

5. Hizkuntz politika osoa aplikatuko da: sektore artekoa, eta Administrazio nagusitik hasi —autonomikoa nahiz estatuarena— eta Toki Administrazioerainokoa.

6. Administrazioa eta haren zerbitzuak —baita estatus pribatua duten baina zerbitzu publikoa ematen duten enpresak ere— lehentasunez euskaldunduko dira, euskara zerbitzu eta lan hizkuntza izateko. Bide horretatik, kontratazio berri guztietan euskara ezagutzea beharrezkoa izango da.

7. Euskararen gizarte erakundeak instituzio aholku emaileak izango dira.

8. Hizkuntzari buruzko erabakiak burujabetza osoz hartuko dira.

Kontseiluaren ustez, hizkuntz politikari dagokionez, funtsezkoa da epeak finkatzea. Izan ere, orain indarrean dauden Gernikako Estatutuak eta Euskararen Legeak araututako hainbat puntu ez dira bete legeek beharkizun horiek «arian-arian» betetzea arautzen dutelako, «progresiboki» eta epe zehatzik gabe alegia.

Horregatik, gehienezko epeak finkatu behar dira administrazio publikoen eta erakunde pribatuen betekizunetarako; era berean, bermatu beharra dago legea betetzen hastea berehalakoa izatea.

Azkenik, legea betetzen ez duten botere publikoetako arduradunentzat ardura zibilak eta erantzukizunak eskatzeko oinarri juridikoak finkatzea beharrezkoa da.

Eskubideen egoera Euskal Herrian 2003an

Hizkuntz Eskubideen Behatokiak, ohi duenez, aurten ere aurkeztu digu aurreko urteari, hots, 2003ari dagokion txostena. Material mamitsu horretan nik neuk hemen be-

reziki kontuan hartu nahi ditudan ondorio nagusiak honako hauexek dira:

1. 2003 urteko txosten honek aurreko bi urteetako txostenek eman zituzten ondorio nagusiak guztiz berretsi ditu.

2. Euskal Herriko herrialde guztietan urratzen dira hizkuntz eskubideak.

3. Euskal Herriko administrazio maila guztietan urratzen dira hizkuntz eskubideak: Espainiako eta Frantziako estatu-administrazioetan, Eusko Jaurlaritzan, Nafarroako Foru Komunitatean, Herrialdeko Agintaritzan eta toki-administrazioetan.

4. Hizkuntz eskubideak urratzea ez da soilik, Hizkuntz Eskubideen Deklarazio Unibertsala oinarri duen eta Behatokiak bere egin duen, gizakien eta hizkuntza komunitateen arteko berdintasun printzipio nagusia urratzea. Kasu gehien-gehienetan, administrazioek, beraiek onartutako eta beraien lurraldeetan indarrean dagoen hizkuntz legedia ere ez dute betetzen.

5. Kasu batzuetan, hizkuntz eskubideez gain oinarriko eskubide batzuk ere urratzen zaizkie herritarrei: berdintasunez hartua izateko eskubidea, informazioa hartzeko eskubidea, etab.

6. Estatu gairik arauak ere urratzen dira, adibidez, Europako Kontseiluari eta Nazio Batuen Erakundeari dagozkienak.

7. Nafarroa Europako kontra-eredua da eta gutxiagotze instituzionalaren bideari jarraitzen dio.

8. Frantziako Errepublikak euskal hiztun komunitateari eskubideen subjektu izaera aitortu behar dio, bai eta eskubide kolektiboak ere.

9. Hizkuntz eskubideen bermerako mekanismo juridiko administratibo berezitu eta azkarra ezarri beharra dago, gertatutako lege urraketei aurre egin eta haiek zuzentzeko.

10. Hizkuntz eskubideen urraketa zabal eta sistemati-koak euskal hiztunek beren hizkuntz eskubideez duten hautemate subjektiboan du eragina.

Ondorio horiek osoan hartuta agertzen duten panorama larria bezain kezkarria da eta zer pentsatua eta zer

egina ugari ematen dute, ez euskalgintzarentzat soilik, baita gizarte osoarentzat, eta instituzio, alderdi eta orotariko gizarte eragileentzat ere. Espero izatekoa da, orain arte ez bezala, datozen urteetan gero eta kontzientzia argiagoa izango dela gure artean bidegabekeria horiei erremedioa ezartzen hasteko.

Azkenik, beharrezko deritzot Hizkuntz Eskubideen Behatokiaren ekarpen garrantzitsuaren balioespen orokorraz zerbait esateari. «Auditoria» moduko bat da Behatokiak erakunde publikoei egiten diena eta halakotzat hartu beharko lukete, beren zerbitzu ematearen kalitatea hobetzeko aukera bezala, eta inola ere ez mindu edo kalte egin nahi duen erakunde baten jarduera bezala. Bestalde, «euskararen telefonoa» (902 194 332) ia zabalkunderik gabe arrakastatsu bihurtu da eta horrek argi eta garbi erakusten du horrelako tresna baten zeinen premia handia zegoen. Horrez gain, txalogarria da berriki Behatokiak aurkeztu duen hizkuntz eskubideei buruzko ikastunitatea.

Eta bukatzeko —*last but not least*—, Behatokiaren ekarpenak balio aparta du hizkuntz eskubideen urratzeak dituen alboko kalteen ondorioak —askotan gogorak— agerian jartzeko, zeren sarritan hizkuntz eskubide soila dirudienaren urraketa beste eskubide batzuen bortxaketaren adierazgarri bihurtzen baita, Administrazioek bitarteko guztiak erabiliz eragotzi beharko luketenarena. Esandako guztiak ezinbesteko zerbitzu bihurtzen du Behatokiarena eta gu guztioi dagokigu tresna indartsu eta eraginkor bihurtzea.¶